

כפר דרום ת"ז - שבי דרום

כניסת שבת:

תל אביב 19:21

ירושלים 19:06

באר שבע 19:23

פרשת השבוע
בראי הארץ ומצוותיה
מבית מכון התורה והארץ

פרשת וארץ

פרשת דברים

כתב: יואל יעקבי

י' אב תשע"ה | גיליון 23

"וַיֹּאמֶר ה' וְסַעַרְתֶּם לָכֶם מִדְּבַר הַיָּם סוּף. וְתַעֲזְבוּ תֹאמְרוּ אֵלַי אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כָּל אֲשֶׁר צִוִּינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְתַחֲגְרוּ אִישׁ אֶת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וְתַהֲיִנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלַּחְמוּ כִּי אֵינִי בְּקִרְבְּכֶם, וְלֹא תִיגַפּוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם... וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאֲתְכֶם... וַיִּכְתּוּ אֲתָכֶם בְּשַׁעִיר עֵד חֲרָמָה" (דברים א מ-מד)

פרשת 'דברים-חזון' – עבודת ה' של אחרי החטא

דרך התשובה של מי שזרע תרומה במזיד באיסור מלמדת אותנו כי עבודת ה' של אחרי החטא אינה תמיד זהה לזו שלפניו. ההכרה בפגם שיצר החטא הייתה חסרה למעפילים שלא הפנימו בצורה נכונה מספיק את חטא המרגלים. הביכורים היא מצווה התלויה בקיומו של בית המקדש, וקשת רובינסון מזכירה לנו את תהלוכת מביאי הביכורים המפוארת למקדש, מהרה יבנה.

האדם גם אם חטא, אולם בהחלט יתכן, כמו בנידון שלנו, שהיא תהיה שונה מאשר קודם לכן.

חטא המרגלים וחטא המעפילים

חטא המרגלים היה חטא עצום, פגם גדול באמונה בה' ובחיבת הארץ שהועיד לנו בחסדיו. בני ישראל לא הבינו את זה בזמן, בכו בכייה של חנינם ואת התוצאות אנו נושאים על גבינו ומזכרים בהם באבל של תשעה באב. בני ישראל הבינו רק אחרי מעשה את גודל הפגם, אולם הם החמיצו כאן נקודה חשובה. חלק חשוב מההכרה בחטא, אחד משלבי התשובה ההכרחיים, היא להבין שאחרי החטא המציאות היא שונה. כלומר: חשוב שהאדם יכיר שחטא, חשוב שירצה לתקן את חטאו, ואסור לו להתיימשך מלעשות זאת. אבל הוא חייב להבין שהוא לא נמצא במקום שהיה לפני החטא וההנחיה שלו במציאות הנוכחית עשויה בהחלט להיות שונה. זה חלק אינטגרלי מההכרה בחטא, ובעצם חלק מהותי מההבנה שעלינו מוטל לבטל את רצוננו באופן מוחלט לרצון ה'.

בני ישראל, או לפחות חלק מהם, ה'מעפילים' של פרשת 'שלח', שבפרשתנו אולי צריך לכנות אותם ה'מהינים' ("ותהינו לעלות ההרה"), העפלה לא מוזכרת בפרשת (דברים), הבינו שחטאו אבל לא הבינו שכעת המציאות היא אחרת. אם ה', שכעת הם מבינים שחטאו כנגדו, מצווה אותם לא לעלות בהר והם מתעקשים לעלות, הרי שהם אינם מבינים את הנקודה העיקרית: הכפיפות לרצון ה'. אם בעבר מאיסת ארץ חמדה הייתה החטא והעלייה אליה הייתה המצווה, כעת, אחרי חטא המרגלים, המציאות שונה. כעת עלייה לארץ בכוח אסורה והיא עצמה החטא. הרצון להתעלם ממה שהיה, לנסות ולתקן כעת על ידי החזרת הגלגל אחורה מובנת, אבל היא לא נכונה, לפחות לא תמיד. לפעמים דווקא ההבנה של גודל החטא מחייבת להתבונן בגודל הנפילה ובמה שאבד לנו ורק מכוח זה אפשר להמשיך הלאה בעבודה החדשה שנועדה לנו אחרי החטא.

שרידי קשת רובינסון

הזורע תרומה: שוגג – יופך, ומזיד – יקיים (תרומות ט א)

תיקון זריעת תרומה

תרומה, אומרים חז"ל, יכולה לשמש לאכילה לשתייה ולסיכה, אבל אסור לעשות איתה דברים אחרים, למשל לזרוע אותה. במידה ונזרעה תרומה מה שצומח נחשב גם כן תרומה. המשנה דנה מה יעשה אדם שזרע תרומה וכעת רוצה לתקן את מעשיו: אם הוא עשה מה שעשה בשוגג – התירו לו אם ירצה להפוך את הזרעים (ההסבר לפי שיטת הרמב"ם), ובכך לבטל את צמיחת גידולי התרומה ולהחזיר את הגלגל אחורה, כך שלא תהיה תרומה זרועה. לעומת זאת, אם הזריעה הייתה במזיד הוא חייב להשאיר את זרעי התרומה בקרקע גם אם עוד לא צמח מהם דבר. גם אם יבוא הזורע ויכה על חטאו ויאמר שהוא מתחרט בכל מאוודו – את הגלגל לא ניתן להחזיר, הוא חייב להשאיר את התרומה בקרקע ואחר כך לנהוג בגידולים בקדושת תרומה. אולם חשוב להבין כאן משהו חשוב. אותו ה' שאסר עליו לזרוע את התרומה, הוא זה שמצווה עליו (באמצעות חכמי התורה) להשאיר אותה זרועה בקרקע! כלומר ההנחיה האלוקית איננה עוזבת את

גרם מדרגות בצורת מחלף, כלומר: העלייה מהגיא הייתה לכיוון אחד (מערב) אך היציאה להר הבית הייתה לכיוון אחר (מזרח). מכיוון שלא היו אז מכוניות ובכלל מדובר על גרם מדרגות, ואיננו מכירים עוד מחלף מעין זו בעולם העתיק, משער הרב זלמן קורן (ועשו לי מקדש עמודים 167-169) כי מדובר בגרם מדרגות שנועד לתהלוכות חגיגיות. התהלוכה עלתה מכיוון העיר התחתונה (המוכרת כיום בשם 'עיר דוד') דרך הרחוב שנחשף בשנים האחרונות ושהיציאה ממנו כיום היא מתחת לקשת רובינסון. כניסת המונים להר הבית דרך המחילות התת-קרקעיות שבשערים הדרומיים (שערי חולדה) היתה מסוכנת, ואילו הכניסה דרך המחלף של קשת רובינסון הייתה בטוחה יותר וגם נראית היטב מכל חלקי העיר.

שחזור קרן רובינסון כמחלף

אגריפס המלך מביא ביכורים

זו הסיבה שבמסגרת תהלוכת הביכורים היו בעלי האומניות שבירושלים עומדים לפני מביאי הביכורים ושואלים בשלומם (כפי שמתואר במשנה שם). בעלי האומניות לא הפסיקו ממלאכתם למשך כמה שעות ויצאו לעבר כל תהלוכת ביכורים שהייתה מגיעה לירושלים (וכאלה היו כנראה רבות בימי הקיץ), אולם מכיוון שהתהלוכה הייתה נראית היטב מכל העיר הם לא נאלצו לבטל ממלאכתם. זמן רב כדי לקבל בברכה את פני העולים. דרך המחלף הגיעו מביאי הביכורים לשלב הבא שנזכר במשנה: "החליל מכה לפניהם עד שמגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו, ונכנס עד שמגיע לעזרה". הרב קורן סבור שהעובדה שהניסוח הוא לא "הגיעו סמוך להר הבית" אלא "הגיעו להר הבית", ומיד אחרי זה מוזכר שאגריפס המלך נכנס ורק אחר כך מגיע לעזרה יש סיוע לשיטתו שלמעשה החלק הדרומי של רחבת הר הבית של ימינו הוא תוספת של הורדוס שלא הייתה מקודשת בקדושת הר הבית. שם התארגנו העולים, אגריפס המלך נטל את סל הביכורים ממשרתו ונכנס לחלק המקודש של הר הבית עד שהגיע לעזרה של בית המקדש, שהיא כבר חלק עוד יותר מקודש. כל פעם שנעבור בדרכנו על פני קשת רובינסון, נוכל להעלות בעיני רוחנו את ימי הזוהר שלה ולהתפלל כי יחזרו במהרה.

עלי זבחי תמידיה ופריוני ביכוריה ועל חילול כלי היכל ומזבח קטוריה

(מתוך הקינה 'אלי ציון ועריה' בסוף הקינות לפי מנהג האשכנזים, על פי הגהת בעל ה'ציץ אליעזר')

תשעה באב, היום המרכזי בו עם ישראל עומד בפני האובדנות הלאומיים הגדולים שלו לאורך ההיסטוריה הוא יום של צער, אך לא יום של ייאוש. איבדנו דברים גדולים ועצומים, איבדנו קרבת אלוקים גדולה והשראת שכינה עצומה שהייתה בתוכנו. איבדנו את בית ה' שחלק נכבד מתרי"ג מצוות תלויות בו. אבל אין זה אומר שכעת אין עבודה. יש עבודה – אבל חייבים להכיר בכך שהיא שונה. ההכרה במציאות אליה הגענו, תוך מאמץ מרבי לבצע את רצון ה' כפי מה שהוא רוצה מאיתנו כעת, יש בכוחה בעזרת ה' להחזיר לנו את הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו של ה' עליו.

הביכורים – מצווה התלויה בארץ ובמקדש

השקלים והביכורים אינם נוהגים אלא בפני הבית (שקלים ח ח)

אין בית – אין ביכורים

למרות שכבר הזכרנו שרוב המצוות התלויות בארץ נוהגות כיום מדרבנן בלבד, הרי שאין הדבר קשור בהכרח לקיומו של בית המקדש. תחולת מצוות תרומות ומעשרות מן התורה, למשל תלויה בכך שכל ישראל יהיו בארץ (רמב"ם, הל' תרומות פ"א הכ"ו). שמיטה נוהגת מן התורה רק כשרוב ישראל יושבים על אדמתם ובנחלתיהם המקוריות (רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י הל' ח-ט). לעומת זאת ישנה מצווה אחת שכל קיומה, מדאורייתא ומדרבנן, להיות או לחדול, תלוי בקיומו של בית המקדש "בזמן שיש בית – יש ביכורים, בזמן שאין בית – אין ביכורים".

כיום אין אפילו זכר לביכורים. כנראה שהענווה האמיתית היא לעמוד לפני ה' ולהבין כי כל מה שיש לנו הוא רק מה "שנתן לך ה' אלוקיך ולביתך" (דברים כו יא) ואפשר להגיע רק כשבית ה' ניצב על מכונו.

לעשות זכר לביכורים חז"ל לא תיקנו, אבל לזכור אותם בודאי שיש מקום. התיאור המפורט ומלא ההוד שמופיע בפרק החותם את מסכת ביכורים ואת סדר זרעים כולו (הפרק הרביעי 'אנדרוגינוס' הוא תוספת מברייתא ואינו חלק אורגני מעריכתו של ר' יהודה הנשיא את המשנה) מהווה עבורנו זיכרון לאותם ימים נפלאים שאנו מייחלים שיחזרו במהרה.

קשת רובינסון – מחלף מביאי הביכורים

התיאור שבמשנה מסייע לנו גם לזהות אתרים בשטח שיסייעו לנו בזיכרון. בחלק הדרומי של הכותל המערבי, מעט מצפון לפינה הדרום מערבית של חומת הר הבית ישנה בליטה ארוכה מזוהרת בכותל. החוקר האמריקני אדוארד רובינסון זיהה כבר במאה ה-19 שמדובר בשריד של קשת, שמאז נקראה על שמו. עד מלחמת ששת הימים סברו כי מדובר בבסיס של גשר שחיבר בין העיר העליונה (אזור הרובע היהודי) להר הבית, כך שלא יהיה צורך לרדת לכיוון רחבת הכותל, כפי שאנו עושים היום, ולעלות בחזרה להר הבית. גשר כזה מוכר לנו צפונה יותר באזור שער השלשלת, שהמנהרה ('קשת וילסון') שבעזרת הגברים היא חלק מיסודותיו. אולם החפירות שהתנהלו במקום אחרי מלחמת ששת הימים ע"י פרופ' בנימין מזר גילו כי לא היה זה גשר. מסתבר כי היה זה